

Koloristički svjež iluzionizam unose osnivači novije rus. scenografije L. Bakst i A. N. Benois. Svojim stilizacijama rus. folklor i orijentalnih motiva djeluju i na hrv. scene poglavito preko ruskih scenografa emigranata.

Povijest hrv. scenografije kao posebne umj. struke započinje 1909. scenografskim djelovanjem B. Šenoa. Otada umjetnici, najčešće slikari, arhitekti ili školovani scenografi opremaju predstave u zagrebačkom HNK, a potom i u drugim kazalištima. B. Šenoa (do 1912. stalni scenograf HNK) provodi načelo pov. vjernosti a jednostavnošću se ističe njegova moderna scenografska skica za »Koriolana« W. Shakespearea (1909). Od 1911. djeluje T. Krizman (neprekidno do 1922, povremeno do 1932), koji prvi rješava scenski prostor kao cjelinu i primjenjuje novije oblike scenskog istraživanja. U Aristofanovoj »Ženskoj uroti« (1915) razbija okvir kazališne kutije i sa scenom ulazi u gledalište; često oprema u duhu secesije, uz upotrebu ornamentike i naglašene stilizacije (W. A. Mozart, »Otmica iz saraja«, 1932) te, u »Ponoći« J. Kulundžića, ekspresionističkih elemenata. Lj. Babić, modernizator hrv. scenografije, povezuje arhitektonsko plastično strukturiranje i slikarsko oblikovanje scenskoga prostora. On već na početku svojega scenografskoga djelovanja (1916. objavljuje 8 litografija nacrt za pozornicu i kostime u knjizi A. Schneidera »Oprema opere«) prenosi u Zagreb osnovna načela moderne eur. scenografije. Od 1918 (Strindberg, duologija »Smrti ples« i »Vampir«) do 1959 (Krleža, »Aretej«) u svojim mnogobrojnim inscenacijama mijenja stil i sredstva. God. 1923. prvi na hrv. pozornicu uvodi projekciju (B. Širola, »Sjene«). Vrhunske domete postiže 20-ih godina u suradnji s redateljem Brankom Gavellom, kada oprema Krležine drame (»Golgota«, 1922; »Vučjak«, 1923; »Michelangelo Buonarroti«, 1925) i Shakespeareaova djela (»Richard III«, 1923; »Na Tri kralja«, 1924) te hrv. scenografsku umjetnost uzdiže na razinu europske. U jedinstvenoj scenografiji »Na Tri kralja« s pomoću dvaju pokretnih polucilindričnih paravana stvara prostor za dinamično kretanje i prikazivanje bez zastoja. Za inscenacije izrađene 1922–25. dobio je prvu nagradu na Međunarodnoj izložbi dekorativne umjetnosti u Parizu 1925. Uz Babića nositelji su zagrebačke scenografije između dva rata stalno angažirani rus. scenografi emigranti P. P. Froman (1921–39) i V. M. Uljanišev (1922–28), te M. Trepše, osebujan scenski slikar (J. Gotovac, »Morana«, 1931; L. Pirandello, »Henrik IV«, 1939). Od 1925. Trepše djeluje neprekidno 30-ak godina ostvarujući velik i raznovrstan opus. Dvadesetih godina istaknuti slikari opremaju predstave u okviru vlastitoga slikarskoga izraza: M. Rački daje secesijsko rješenje (J. Kosor, »Nepobjediva lađa«, 1920), J. Kljaković jednostavnim lik. sredstvima prikazuje dubrovačko ozračje (I. Gundulić, »Dubravka«, 1923) a M. Vanka najizravnije primjenjuje elemente našega folklor i rus. iskustva (K. Baranović, »Licitarsko srce«, 1924). Tridesetih godina scenografijom se povremeno bave grafičar S. Glumac, koji 1934. uvodi okretnu pozornicu (W. Shakespeare, »Julije Cezar«) i slikari grupe »Zemlje«, osobito K. Hegedušić (M. Bogović »Matija Gubec«, 1936). God. 1939–50. kontinuirano djelovanja rus. škole nastavlja V. I. Žedrinski (W. Shakespeare, »Zimska priča«, 1939).

Za rata i u poratnom razdoblju socijalističkoga realizma scenografija stagnira; od pedesetih godina ponovno prati eur. dostignuća, dokazujući se bogatstvom raznovrsnih scenografskih rješenja u HNK, novootvorenim kazalištima u Zagrebu (Kazalište lutaka, 1948; Kazalište mladih, 1948; Komedijska, 1959; Dramska kazalište Gavella, 1953; Teatar ITD, 1966 i dr.) te u kazalištima u Splitu, Osijeku, Varaždinu, Karlovcu, Dubrovniku, Zadru, Rijeci i dr. Nova i smiona rješenja pojavljuju se na pozornici HNK od poč. pedesetih godina. Z. Agbaba (stalni scenograf 1947–73) u operi »Četiri grubijana« E. Wolfa Ferraria (1950) strukturira prostor jednostavnim elementima a u svojim najuspjelijim ostvarenjima (B. Britten, »Peter Grimes«, 1955; W. Shakespeare, »Mjera za mjeru«, 1964; C. Debussy, »Pelléas i Mélisande«, 1965) stvara funkcionalne i ekspresivne prostore. A. Augustinčić (stalni scenograf 1950–79), majstor scenske rasvjete različitim osvjetljenjima oblikuje prostor i stvara ozračja (P. Mascagni, »Cavalleria rusticana«, 1952; H. Berlioz, »Fantastična simfonija«, 1959). Arhitekt B. Rašica u hrv. scenografiju unosi novu organizaciju scenskoga prostora (T. Williams, »Staklena menažerija«, 1952), exatovsku estetiku (J. Anouilh, »Poziv u dvorac«, 1953), op-art (M. Matković, »Heraklo«, 1958), eksperimentiranje materijalima (G. Bizet, »Carmen«, 1959; W. Shakespeare, »Troilo i Kresida«, 1963) i kolorističkim efektima (J. Ibert, »Angélique«, 1957; M. P. Musorgski, »Boris Godunov«, 1960) a

u baletu »Maketa« I. Maleca (1961) pokretnim apstraktnim kompozicijama stvara kinetički dekor. Slikar K. Tompa, od početka svojega scenografskog djelovanja sklon modernim rješenjima (B. Britten, »Lukrecija«, 1951; Eshil, »Agamemnon«, 1952), prvi je ogolio scenu u jednoj romantičnoj operi (Ch. Gounod, »Faust«, 1953); važan scenografski opus ostvaruje i u Zagrebačkom dramskom kazalištu (1954–77), gdje često surađuje s B. Gavellom. Na pozornici HNK nižu se antologijske scenografije: redatelj B. Stupica primjenjuje zajedničko prostorno rješenje svih prizora (G. S. Kaufman i E. Ferber, »Večera u osam«) i okretnu pozornicu (B. Brecht, »Kavkaski krug kredom«, 1957), V. Richter okretnu pozornicu (S. S. Prokofjev, »Vjenčanje u samostanu«, 1959), E. Kovačević jedinstven scenski prostor za sve prizore (I. F. Stravinski, »Život razvratnika«, 1957), E. Murtić (Ch. W. Gluck, »Orfej«, 1960) i Z. Bourek (F. Dostojevski, »Idiot«, 1960) naglašenu stilizaciju elemenata u prostoru, a M. Stančić (M. Krleža, »U agoniji«, 1959) i J. Vaništa (S. S. Prokofjev, »Romeo i Julija«, 1964) profinjeni kolorizam. Kontinuirano se scenografijom bavi Z. Bourek koji ostvaruje osebujan scenografski rukopis služeći se groteskom, spajanjem raznovrsnoga te fantastikom. Zapažene scenografije izvodi i V. Svečnjak (B. Kreft, »Velika puntarija«, 1952), Andreja Ekl (W. Shakespeare, »Kralj Lear«, 1958), R. Sablić (G. Verdi, »Falstaff«, 1958), Ž. Zagotta (T. Williams, »Prohujali životi«, 1958), M. Pejaković (M. Kelemen, »Novi stanar«, 1965) i O. Kasumović (M. Feldman, »Vožnja«, 1970). Nakon 1970. scenografskom djelatnošću u HNK i na drugim našim pozornicama ističu se D. Turina, sklon konstruktivizmu (W. Shakespeare, »Timon Atenjanin«, 1973), D. Jeričević (E. Ionesco, »Čelava pjevačica«, 1974) te slikar Z. Kauzlaric-Atač (M. Krleža, »Banket u Blitvi«, 1981). Kauzlaric slika predstavu u dinamičnom prostoru ostvarujući rješenja izrazite lik. vrijednosti (G. Verdi, »Aida«, 1988, Osijek; R. Radica i J. Kaštelan, »Prazor«, 1991).

U Zagrebu bogate scenografske opuse ostvaruju također M. Račić, scenograf kazališta Gavella (1955–80) i dubrovačkih i splitskih scenskih prostora, potom Zvonko Šuler, scenograf zagrebačkih i dubrovačkih predstava, B. Deželić, autor osebujna izraza, poglavito u lutkarskim predstavama (V. Nazor, »Veli Jože«, 1963), te Ljubo Petričić, stalni scenograf kazališta Komedijske (1950–76). Nove lik. elemente u problematiku scenografije između ostalih uvode J. Buić (1956–71), koja ostvaruje potpune scenske vizualizacije (M. Držić, »Skup«, 1958, Split; W. Shakespeare, »Hamlet«, 1964, Gavella), Z. Lončarić (od 1966) te slikari koji povremeno djeluju kao scenografi: I. Gattin (1957), B. Dogan (1964) i dr. Vodeći zagrebački scenografi djeluju i u drugim našim kazališnim sredinama te na otvorenim scenskim prostorima u Dubrovniku (od 1950) i Splitu (od 1953).

U Splitu prvi stalni scenograf HNK, kompozitor I. Tijardović oprema svoja djela slikovitim dekorom u duhu secesije (1922–29). U istom kazalištu, prvi profesionalni scenograf, slikar M. Tolić (djeluje s prekidima 1924–74; 1927–40. scenograf u osječkom HNK) donosi i suvremena scenografska rješenja (W. Shakespeare, »Bogojavljenjska noć ili kako hoćete«, 1924; J. Hatze, »Adel i Marak«, 1947). Uz Tolića splitsku je scenografiju obilježio njem. slikar Rudolf Bunk (stalni scenograf 1945–58), blizak ekspresionizmu i modernim lik. kretanjima (Sofoklo, »Antigona«, 1954; G. Puccini, »Turandot«, 1955) te Miodrag Adžić, stalni scenograf HNK od 1964. Duže vrijeme djeluju scenografi Herbert Hofmann (1947–56), Ante Puhalić (1956–70) i Ivica Tolić (1958–65), od 1963. scenograf lutkarskoga kazališta, te slikar Petar Zrinski (1957–74). Osječku scenografiju prvi je obilježio slikar i redatelj Đ. Petrović; od 1926 (M. Krleža, »Vučjak«) do 1946. u HNK oprema dramske i glazbene predstave. God. 1950–80. u okvirima realizma uspješno djeluje scenograf Eduard Griner, ostvarujući više od 300 scenografija. Suvremena rješenja donose scenografi Aurelija Branković (1957–62) i Karlo Klemenčić (1973–78) te slikar V. Džanko (1964). U Dječjem kazalištu kao scenograf se istaknuo slikar Z. Manojlović (1962–89). U varaždinskom Narodnom kazalištu August Cesarec prvi stalni scenograf slikar P. Vojković (1945–75), sklon stilizaciji i jednostavnosti, ostvaruje nekonvencionalne inscenacije. U Karlovačkom kazalištu 1945–56. uspješno inscenira slikar N. Dragarić, u dubrovačkom Kazalištu »Marin Držić« M. Račić (1945–54), potom slikar M. Stanić (1954–58) a od 1976. scenograf Marin Gozze. Najistaknutiji scenograf u povijesti zadarskoga Narodnog kazališta, slikar Z. Venturini (1954–64)